

*Hans Hansen: Fra tidlig vår til efterår. (Historisk samfund for Sønderjylland, 1957). 104 s.*

Disse småerindringer – efterladt af afdøde kreditforeningsdirektør Hans Hansen – bærer undertitlen »I sønderjysk landbrugs tjeneste«; desværre siger de ikke meget om denne tjeneste for sønderjysk landbrug, hverken om vilkårene for Hans Hansen som Fælleslandboforeningens energiske konsulent eller om sønderjysk landbrugs udvikling. En del af netop det stof kendes nok fra forskellige jubilæumsskrifter, men alligevel virker det lidt bart, at erindringerne holder sig til at give en del ydre data af Hans Hansens liv, bedst virker de første 40 sider med en udmærket skildring af livet i barn-domshjemmet, en gård i Rinke-næs, med billeder af dagligliv og nationalitetspolitik i 19. århundredes sidste år-tier.

Vagn Dybdahl.

*Knud Fabricius: Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige. Fjerde Del. (Lund, København, Gleerups og Schultz). 1958. 368 s.*

Utrættet har den alderstegne danske historiker som emeritus arbejdet paa fuldførelsen af sit værk om nationalitets-skiftet i de skaanske landskaber efter deres afstaaelse til Sverige. De første dele (om tiden 1658—76) udkom i 1906, for over et halvt hundrede aar siden. 3. bind bragte i 1952 fremstillingen frem til freden i Lund 1679. Nu foreligger, i 300-aaret for Roskildefreden, det 4. og afsluttende bind, som i sine to bøger skildrer henholdsvis den svenske uniformitetspolitik indenfor gudstjeneste, undervisning og rets-væsen og dens resultater og de verdslige stænders forsvenskning fra 1680 indtil det sidste danske forsøg paa militær generobring 1709—10.

Forf. udtaler i sit forord haabet om, at visse uoverensstemmelser mellem begyndelse og slutning i 4 bindsværket

er af mindre betydning. Man tør roligt udtale, at den forsker- og forfatter-personlighed, som 1906 fuldførte de to første dele, helt og fuldt er til stede i de to sidste, kun mødnet i alsidig og kritisk forstaaelse. Og den levende op-tagethed af det store emne og fremstillingens friskhed er den samme nu som dengang. Beundringsværdigt er de talrige statistiske opgørelser og eksempel-rækker føjet sammen til et helheds-billede, med fine karakteristiker af og strejflys over personligheder og sam-fundsgrupper. Lysende af skælmeri og menneskeforstaaelse er kapitlet »Johan Monrads kærlighedshistorie«; ærgerligt blot, at Ribebispesønnens ægteskab med hans Mette Sofie Krabbe, som det synes, havde den følge, at et stort skaansk gods-komplex hurtigere gik over paa svenske hænder.

Svenske forskningsbidrag til emnet er udnyttet med flid, undertiden med kritik. For alt væsentligt i bogen staar dog forf., der har foretaget omfattende studier i svenske arkiver, selv inde.

Allerede Karl Gustav havde 1658 ud-kastet programmet: »conformitet«. Efter »den skaanske krig« stræbte Karl 11. og hans raadgivere, især af mili-tære grunde, at gennemføre den uni-formitetsproces, som skulde gøre de gammeldanske landskabers befolkning til svenskere. Den naaede i saa hen-seende langt større resultater end beslægtede franske forsøg i erobrede tyske omraader og de østrigske Habs-burgeres bestræbelser for at fortyske det øechiske Bøhmen. En hovedårsag hertil var naturligvis, som forf. frem-hæver, at de skaanske dialekter dan-nede overgangsformer mellem danske og svenske folkemaal, saaledes at over-gangen til svensk som rigs- og kirke-sprog var relativt let, selvom dialek-terne som talesprog paa landsbygden mere eller mindre holdt sig frem til vore dage. Stærkere burde det maaske tillige være betonet, at den svenske for-valtning, udformet under Gustav Adolf

og Axel Oxenstierna, videreudviklet under Karl 11.s enevælde, i systematisk effektivitet sikkert overgik alle andre samtidige stater, uden at forfalde til hensynsløs brutalitet. Andre vigtige faktorer var ogsaa af særsvensk karakter: reduktionen, som saa stærkt bidrog til at berøve den gammelskaanske adel jordegods og patronatsrettigheder, og inddelingsværket, som førte svenske ryttere og fodsoldater med koner og børn i tusindvis til de skaanske lande. Hertil kom genoprettelsen af universitetet i Lund som præsteskole og de mange ansættelser af svenske præster, klokkere, rektorer, lærere, »häradshövdingar« og magistratsembedsmænd. En kendsgerning var det ogsaa, at det 1683 indførte svenske retsvæsen i det hele var det gammeldanske overlegent.

Sprogprocessen, som forf. indgaaende belyser for forskellige egne, hvad angaar gudstjeneste og katekismusundervisning, tog dog sin tid. Og han synes at have tolket kilderne rigtigt, naar han hævder, at flertallet indenfor bondealmuen o. 1700 ikke kunde læse og maatte nøjes med at lære den svenske katekisme udenad; kun i byerne var der tale om en mere vidtgaende forsvenskning. Maaske var, som han mener, befolkningen endnu »for en stor dels vedkommende« stemt for genforening med Danmark. Præsterne var imidlertid nu, modsat under krigen 1675—79, svenske eller svenskindstillede, og baade paa land og i byer holdt man sig efter den danske hærs landgang 1709 forsigtigt afventende uden at inklade sig paa snaphane- eller friskyttekrig. Minderne fra »den skaanske krig« virkede tydeligt afskrækkende. Det katastrofale danske nederlag ved Helsingborg 1710 retfærdiggjorde denne holdning. Gennem et par menneskealdrer havde svenskerne været sejherrernes nation, de danske tabende. Og ogsaa i Skaane fulgtes Karl 12.s sejrvinger med patriotisk beundring. Var Skaane endnu 1709

ikke nationalt helt tabt for Danmark, saa var skaaningerne dog vist i højere grad, end forf. gerne vil, paa vej til at føle sig som del af Sverige, paa vej mod den indstilling, som talsmænd for den skaanske bondestand paa rigsdagen i Stockholm gav udtryk i 1743, da de paa linie med dalkarlene virkede for den danske kronprins' valg til svensk tronfølger: »da de ikke ansaa det for en fordel at faa (det af russerne erobrede) Finland tilbage, hvis man derved mistede Skaane« (s. 289).

I slutkapitlet (bearbejdelse af et foredrag fra besættelsesaarene) anstiller forf., lige kyndig paa begge felter, interessante betragtninger over nationalitetsudviklingen i henholdsvis Skaane og Sønderjylland. Naar han her giver den skaanske adel »i alle henseender ansvaret for udviklingen« frem mod forsvenskningen, er det sikkert at gaa for vidt. I de kapitler i bind 4, som handler om den skaanske adels godstæb til den svenske krone og svenske slægter, er dommen mildere, og der tales om »den skaanske adels tunge skæbne« (s. 252). Dens medlemmer blev, efter at saa mange af standen 1660 og senere havde valgt at afhænde deres godser i Skaane og, trods den danske enevælde, at knytte deres skæbne til moderlandets, for faa og for flertallets vedkommende for fattige til at bære en højere særskaansk kultur, end sige til at sætte deres præg paa svensk udvikling. Her er tale om skæbne mere end skyld. Det samme gælder den skaanske borgerstand, som ramtes haardt ved afskæringen fra det danske afsætningsmarked og bl. a. derfor kom ind i en tilbagegangsperiode baade økonomisk og kulturelt.

Det fra 1830'erne nationalt vaagnende Nordslesvig kunde med aandelig støtte fra Danmark føre sin haarde nationalitetskamp mod preusseraaget og, da det nytyske kejserriges sammenbrud skabte mulighed for forening med det danske kongerige, gaa en fremgangstid i møde. For skaaningerne var

der, da de danske generobringsforsøg var dømt til at mislykkes, kun den ene vej til genrejsning: at blive en del af den svenske nation. Det skulde vise sig, at de herved fik og paatog sig den store opgave at skabe større gensidig forstaaelse mellem det gamle og det nye fædreland. De kunde gøre dette, fordi de trods statsbaandets, statstroskabens og sprogets ændringer jo stadig vedblev at være skaaninger, fødte i et land med overvejende dansk naturpræg, fuldt af skaansk-danske kul-

turminder og traditioner, med bedre forudsætninger end nogen anden folkegruppe udenfor vort lands grænser for at forstaa det Danmark, med hvilket de har roden fælles. Skaane er, skriver Fabricius paa sin bogs sidste side, »døren til nordisk samarbejde, der altid staar aaben«. En dansk kan vanskeligt mindes Roskildefreden og »Skaanes overgang« uden et suk. Men der ligger ikke længere nogen bitterhed bag.

*C. O. Bøggild-Andersen.*